

ТОЧКА ОПОРИ

Олександр Саврук,
кандидат економічних наук,
директор, декан Києво-Могилянської
бізнес-школи [kmbs]

Якось у процесі підготовки матеріалів на чергову міжнародну акредитацію наш радник із Британії зауважив, що фраза «підготовка управлінської еліти» не є вельми коректною на сьогодні, бо поняття «еліта», з його точки зору, дискредитоване. Це цікаве зауваження, що несе в собі аспекти контекстуальних припущень, не пройшло повз увагу і поставило перед нами добрий набір питань до переосмислення. Очевидно, що тут маємо типову ситуацію, коли змішують поняття еліти та істеблїшменту — тих, хто практично при владі і хто не завжди, м'яко кажучи, представляє собою еліту.

Але завдання будь-якого суспільства — щоби ролі, які визначають логіку його розвитку, рівень його безпеки та добробуту, виконувалися саме тими людьми, які були б найефективнішими для постановки та реалізації цих завдань на рівні цілої системи — будь то компанії чи країни. Оцих особливих людей і цінують у цивілізаційній спільноті, їх виділяють, вирощують, плекають і водночас від них вимагають. Це передовсім вони є сьогодні стратегічним активом кожної країни, у тому числі, звісно, й України.

Бізнес-школа, що представляє могилянську спільноту, спеціалізується на питаннях управління та врядування, тобто організації людської діяльності — однієї з найкритичніших та найпоширеніших функцій активності людини, через яку, власне, і розвивається світ. І ми природним чином апелюємо до когорти людей, спроможних брати на себе відповідальність, скеровувати, розвивати та трансформувати різні соціальні системи. Їх, гадаю, ми можемо називати цим неоднозначно трактованим поняттям — «еліта».

Тож чи маємо ми право сьогодні звертатися до категорії еліти, особливо в контексті її підготовки та розвитку? Чи зайдуть її представники до Києво-Могилянської бізнес-школи як учасники? Наскільки актуально це сьогодні? Чи бізнес-школа може брати у свій смисловий фокус такий тип завдань? І, специфічно, в Україні, на цьому етапі її розвитку? Можливо, ці запитання риторичні, але вони мають поставати знову і знову.

Ми, за метафоричним виразом Ісаака Ньютона, «стоїмо на плечах титанів», просто так, не виходячи з Могилянки.

Петро Могила, як перед тим і його колеги з Острозької академії, свого часу створили такі освітні інституції, які в багатьох вимірах просунули українську інтелектуальну верству далеко вперед. Це вплинуло на розвиток територій Східної Європи, причому не тільки тогочасних українських державних утворень. Настільки, що основні політичні країни-гравці та баланс їхніх сил, як і основа їхньої етнокультурної та політичної ідентичності, були закладені більш-менш остаточно саме тоді. Перші двісті років Могилянка показала неймовірні результати у справі формування універсальної провідної верстви, яку ми можемо з повним правом називати українською елітою. Отже тоді нашим попередникам це вдалося.

Бути спроможними усвідомити цей простий факт, виявляється, не є простим завданням для мислячої особи в рамках сьогоденного, великою мірою пострадянського, постколоніального часу. Втім, це не є простим завданням і для самої могилянської спільноти. Часто ми або скочуємося до «іконізації» імен, і тоді вони стають просто категорією «на слуху», або ж приймаємо трактування подій та людей, які нав'язують нам чужі, більш активні суб'єкти у власних інтересах. При цьому місію переосмислення у сучасних контекстах навіть близьких нам могилянських феноменів та усвідомлення внеску цих титанів у розвиток різних напрямів діяльності людства ми, зазвичай, не виконуємо. Зрештою, Могилянка залишається для нас неживим, далеким символом чогось, що ми не до кінця усвідомили і усвідомлювати не збираємося, бо «час пройшов, часи змінились».

Так, часи змінилися, а людська природа і природа людських спільнот — ні. Майже постійно перебуваючи на перепутті, у критичних ситуаціях, Україна несе в собі, у своїй історії неймовірний, величезний скарб матеріалу до осмислення та усвідомлення цієї природи людських спільнот, їхніх універсальних законів, які базуються на нашій культурі, характерних цінностях і дуже виразно, майже кейсово, можуть описати наші майбутні проблеми, що повторюватимуться знову і знову, допоки ми не зупинимося і не переосмислимо свої колективні підходи.

Це, мабуть, і є варіацією відповіді на запитання «ЗАРАДИ ЧОГО потрібно досліджувати феномени минулого?». По-перше, щоб не повторювати системних помилок, а, по-друге, взяти найкраще від наших та світових мужів, опертися впевненіше на їхні плечі, стати гідними їхнього рівня пошуку, рівня відповідальності, їхнього стильового ставлення до себе та світу, який вони формували.

Можемо говорити про професійну еліту, політичну, військову, творчу тощо. Всі ці виміри є вдосконаленням людської основи, над якою працюють рівною мірою як сама особистість, так і середовище, в тому числі (а, можливо, передовсім) університетське. Цю основу визначає наявність важливих аспектів: стратегічна воля, честь, відповідальність, цінності та принципи, характер, ідентичність та автентичність, спроможність виходити за рамки, працювати з ідеями, розуміти природу людини та природу соціальних систем, визначати границі систем, дбати про власні чесноти тощо. В цілому йдеться про феномен, що визначається як аристократизм або ж шляхетність духу.

Бо саме аристократизм є протилежністю популізму, а перевага пріоритетів довгострокового розвитку над пріоритетами виживання визначає рівень шляхетності у світогляді й зумовлює те, що підходи сталого розвитку відділяють цивілізаційну парадигму від варварської, як і творчу, розвиткову від забезпечувальної, виживальної. Ми маємо повертати важливі поняття, пов'язані зі шляхетністю, благородством, у наш щоденний ужиток, інтелектуальний полілог, бо це наріжні поняття, яких ми були свідомо позбавлені десятиліттями.

Але ХТО ж такі — ми? Якщо ті мужі, про яких ми говоримо, є представниками невеликого прошарку суспільства, що формували світ і брали на себе відповідальність, то вони і мають відношення до поняття «еліта». У сучасному соціумі України це поняття ще не встигло себе дискредитувати, бо, власне, українська еліта у різних сферах подосі так і не з'явилася у тій кількості, щоб ми цей феномен помітили. Критичної маси таких людей так і не було сформовано. А це конче потрібно вже не тільки для України, а й для світу, який, здається, втомився чекати від нас тієї творчої

і послідовної ролі європейської держави, на яку ми весь час претендуємо. Отже, «ми» — це дотичні до могилянського простору викладачі та професори, дослідники та адміністратори й, насамперед, студенти та слухачі, повинні мати відношення до створення української еліти, якої нам вочевидь бракує у сьогоднішньому історичному контексті, як її бракувало нам і в інших історичних контекстах...

У нас немає вибору — зробити чи не зробити це сьогодні. І як би дразливо це не виглядало для тих, хто був сформований у підходах функціональної освіти, де академічність часто служила утилітарним цілям індустріального суспільства, а середні школи готували рафінованих виконавців, — хтось має вийти за рамки закостенілих освітянських підходів і взяти відповідальність на себе. Важливо, що Могилянка вже робила це у минулому. І саме цього очікує від неї думаюча, мисляча частина суспільства сьогодні. Це закладено самою природою могилянського «бренду».

Так, сьогодні ми постаємо перед викликами, що здаються нам унікальними. Але зі всією повагою до сучасності, ця унікальність стосується не стільки засадничого рівня проблем, скільки вторинних речей, «операційного», а не стратегічного рівня. Унікальність нашого часу — не на рівні природи людини і природи соціальних систем. Перевантаженість новими комбінаціями викликів, пов'язаних із технологічними проривами, швидкістю передачі та обробки інформації, не допомагає, а інколи просто заважає реалізації важливих ознак людини — насамперед, бути спроможною «розуміти», а не просто «знати». Відповідно, працювати насамперед над собою як суб'єктом, а не над «периферією» своєї особистісної діяльності. Працювати над власними первинними спроможностями (лідерськими, творчими, саморефлексивними тощо), а не тільки над навичками до реалізації тих чи тих ролей, як правило, у чужій грі.

Що означає бути суб'єктом? Бути первинним, а не вторинним. Власне бачення світу, власна стратегія, власний вибір — суб'єктність — це те, що ми маємо відновити у наш час по багатьох роках практично колоніального статусу нашого народу, нашої культури, у багатьох сенсах. Саме відновити, а не створити. Можливо, це трохи полегшує завдання.

Знати «ЩО». Розуміти «ДЛЯ ЧОГО?» А дізнаватися «ЩЕ» дещо потрібно завжди. Знання — це процес. Це сутнісно — дієслово. Його не можна передати. Його можна тільки виробити в собі. Для цього потрібно постійно вчитися і хоча б інколи дивитися на нашу історію, на досвід наших лідерів у минулому, прикладом яких можна наснажитися. Їх у нас, на щастя, багато.

А ми у Могилянці взагалі у привілейованому становищі, нам і «копати» не потрібно — тут усе на поверхні, поруч. Треба тільки, щоб розум не лінувався, не спав. І тоді ми побачимо могилянську і державну, і військову, і філософську еліти, й архітекторів, і науковців, і політиків, і музикантів, святих і не дуже, — все одно тих, хто на слуху. Могилянка — це системний феномен, що створював і саму гру, і акторів — героїв цієї гри. І, піднісши високо планку, вивищував цією грою і глядачів, часом масових.

Тому запрошуємо критичного читача до наших аудиторій, на ту частину навчання, яку ми називаємо гуманітарними студіями і яка відтворена у цьому, вже другому, виданні збірника «ЩЕ». Це важливі розмови-рефлексії, що відбулися між нашими учасниками та цікавими, непересічними, мислячими особистостями, у яких ми разом багато чому можемо навчитися.